

Libris.RO

Respect pentru oameni și cărți

BRUCE FEILER

prima
poveste
de dragoste

ADAM, EVA
ȘI NOI

București
2018

CUPRINS

Introducere. Cuplul original: De ce contează încă Adam și Eva	11
1. La început a fost dragostea: Cum au inventat Adam și Eva dragostea	25
2. Prima întâlnire: Cine a fost prezent la Facere?.....	50
3. Diavolul m-a pus s-o fac: Ce facem pentru dragoste	75
4. Războiul corvezilor casnice: Cine are nevoie de dragoste?	100
5. Privirea din ochii lor: Cum a fost sexul, la început, un păcat, și cum nu a mai fost după aceea.....	122
6. Cealaltă femeie: Partea întunecată a dragostei.....	145
7. Probleme de familie: Suntem păzitorii copiilor noștri?	166
8. Dragostea pe care o faci: Binecuvântat fie drumul frânt	190
Concluzie. Viața de apoi: Ce ne pot învăța Adam și Eva despre relații	216
Mulțumiri.....	246
Bibliografie selectivă.....	249
Note.....	261
Indice	273

1. LA ÎNCEPUT A FOST DRAGOSTEA

Cum au inventat Adam și Eva dragostea

În iarna lui 2014, la mai puțin de un an după căderea lui Saddam Hussein, am mers la sud de Bagdad, în mijlocul văii Mesopotamiei din sudul Irakului, către orașul tribal Qurnah, unde se întâlnesc râurile Tigru și Eufrat.¹ Sărbătoarea ce a urmat răsturnării unuia dintre cei mai săngeroși dictatori din regiune fusese înlocuită de un sentiment de haos și de teamă. Atentatele cu bombă erau tot mai frecvente; un val de răpiri de jurnaliști americani și de muncitori străini umbrise orice simț al ordinii. Eu eram însoțit de un șofer, un bodyguard și un interpret pe nume Hikmat, un profesor de engleză amuzant cu o mustață stufoasă à la Saddam.

Intenția noastră era să îndeplinim un vis pe care îl avusem de un deceniu, și să vizităm confluența celor două râuri din arcul nordic al Cornului Abundenței. În această regiune, sugerează Biblia, Dumnezeu, după ce a creat lumea, ar fi plantat o grădină cu o vegetație luxuriantă și și-ar fi pus în ea creația glorioasă, bărbatul și femeia. Biblia spune că Edenul se află la intersecția a patru râuri. Două sunt necunoscute; însă celelalte două sunt Tigrul și Eufratul. De când se tot spun aceste povești, Edenul a fost legat de această regiune scaldată de ape.

Autostrada era plină de urmele războiului: poduri bombardate, tancuri carbonizate, petroliere jefuite. Din loc în loc, erau vânzătorii de fructe care ofereau spre vânzare marfă furată cine știe de unde, căci nu îi mai sancționa nimeni: mere,

portocale și ciorchini peste ciorchini de banane. Cândva aflate sub embargo, bananele erau un simbol al libertății.

Un alt efect secundar al acelei libertăți era absența totală a legii și a ordinii. Eu purtam o vestă antiglonț Kejo Level III Rapid Response, făcută cu fibră sintetică Kevlar HT 1100 și conținând două plăci ceramice capabile să oprească muniția de calibrul 7,62x39 mm lansată de o armă de asalt AK-47. Purtam, de asemenea, o eșarfă înfășurată în jurul capului și pantaloni negri. Nimeni nu cădea de acord asupra precauțiilor adecvate – condu un SUV, nu condu un SUV; vopsește-ți geamurile, nu-ți vopsi geamurile – dar toată lumea era de acord cu un lucru: nu purta blugi. Numai americanii poartă blugi.

La o oră depărtare, la sud de Bagdad, peisajul s-a schimbat, din câmpuri deschise și prăfuite într-un teren mlăștinos mai verde și mai scăldat de ape. Curmali se înălțau din pământ într-o mie de direcții diferite; pârâiașe și afluenți curgeau de-a lungul drumului. Semănând mai degrabă cu o oază din deșert decât cu o grădină englezească, peisajul îmi amintea despre cât de mult este filtrată imaginea noastră despre Grădina Edenului prin arta europeană. Însă exact aceste terenuri mlăștinoase reale apar în pasajele de la începutul Facerii, cu Dumnezeu creând o întindere în mijlocul mocirlei apoase, separând apele de deasupra de cele de dedesubt, apoi asanând pământul. Apa este un lucru pe care Dumnezeu nu îl creează; el este, pur și simplu, acolo, la început, la fel cum este aici, locul de inspirație al aceluia început.

Qurnah era ca o parcare. Un șir lung și dens de mașini așteptând la coadă la combustibil. Am ocolit ambuteiajul și am ajuns în locul unde râurile se întâlneau – două bulevarde ample argintii, convergând către orizont. Ar fi ușor de dat o notă romantică acestei confluențe ca fiind locul de naștere al Mesopotamiei, însă adevărul este că Saddam a deviat râurile ușor și că ele se întâlnesc în acest punct anume numai din 1993.

Totuși, asta nu i-a împiedicat pe localnici. Câteva cvartale mai încolo era un parc public cam de dimensiunea unui teren de baschet. Localnicii îl numesc *Janat Adan*, Grădina Edenului. Se zăreau doi măslini vii și unul mort și era pavat cu beton.

Joni Mitchell avea dreptate. Au pavat paradisul. Când am ajuns eu, câțiva copii se jucau și curând au venit în fugă și alții. Au început să mă tragă de haină și să ceară monede. Scena era veselă și plină de viață.

Însă, câteva minute mai târziu, Hikmat a venit în fugă lângă mine.

– Domnule Bruce, mi-a spus, îi vedeți pe oamenii ăia de-acolo? A arătat cu degetul înspre un mic grup de bărbați care arătau ca niște huligani, îmbrăcați în pantaloni negri și jachete de piele. Era clar că nu purtau blugi. Vor să vă jefuiască, mi-a spus el. S-au oferit chiar să-mi dea zece procente din tot ce fură de la dumneavoastră.

Ne-am grăbit la mașină și mi-am aruncat rucsacul în portbagaj. Bărbații au înaintat, cu armele îndreptate către noi. Îmi vâjâia capul și abia dacă am avut timp să conștientizez ironia momentului. *Suntem alungați din Grădina Edenului. De la Adam și Eva încoace nu s-a mai întâmplat asta...* Tocmai eram pe punctul să sar pe bancheta din spate a mașinii când, deodată, o fetiță și-a făcut loc prin mulțimea de bărbați și mi-a oferit un mic simbol al vizitei mele.

O ramură de măslin.

Oamenii pot distruge grădina, însă Edenul nu moare niciodată.

Înainte să vorbim despre ce ar putea însemna Adam și Eva pentru prezent, trebuie să vorbim despre ce au însemnat Adam și Eva în lumea antică. Deși tindem să ne imaginăm povestea ca petrecându-se în negura Preistoriei, ea a avut loc într-un moment și un loc distincte, de la începuturile civilizației umane, în Cornul Abundenței. Dar mult mai important decât evoluția sa în acea eră este faptul că povestea lui Adam și a Evei reprezintă o ruptură radicală de acea eră în nenumărate moduri decisive.

Mai întâi, povestea are un zeu.

În al doilea rând, povestea are doi oameni.

În al treilea rând, acei doi oameni sunt într-o relație clădită pe dragoste.

Pentru a descifra aceste mesaje codificate care se ascund la vedere, am decis să îmi încep călătoria într-un loc pe care nu îl asociem prea des cu Adam și Eva, dar care este esențial pentru moștenirea lor, Ierusalim. La mai puțin de zece ani de la vizita mea în Irak, am zburat către Israel la începutul toamnei, în săptămâna în care în sinagogile din toată lumea se citesc capitolele de deschidere ale Facerii. În ebraică, această parte din Tora este cunoscută drept *Bereshit*, de la cuvântul de deschidere al Bibliei, cuvânt care a fost indelebil redat în engleză de traducătorii Bibliei regelui Iacob ca „*In the beginning*” („La început”).

Și ce început!

Bărbatul și femeia care devin cunoscuți drept Adam și Eva își fac prima apariție în istorie în primul capitol al Facerii și aproape de la bun început o particularitate le marchează viețile: nu există o singură poveste despre originile lor în Biblie; există două. A doua poveste este și mai lungă, și mai faimoasă. Începe în Facerea 2 și continuă până la Facerea 5. Această narațiune mult mai detaliată conține multe dintre episoadele emblematice ale vieții lui Adam și a Evei. Dumnezeu îl modelează pe Adam din glod și îl așază în Grădina Edenului. Adam se simte singur, așa că Dumnezeu o creează pe Eva dintr-o coastă a lui. Eva îi sucește mințile lui Adam, care o numește „os din osul meu și carne din carnea mea”, iar cei doi sunt uniți.

Aceste scene vesele sunt urmate de drama din jurul pomului cunoașterii binelui și răului. O Eva nemulțumită îl părăsește pe Adam și pornește singură prin grădină. Ea se întâlnește cu un șarpe vorbitor, care o convinge să muște dintr-un fruct din copac, lucru strict interzis de Dumnezeu. Eva îi oferă fructul lui Adam, care mănâncă la rândul lui din el. Cei doi deschid ochii și descoperă că sunt goi.

În actul final, Dumnezeu vizitează cuplul, le prezintă consecințele faptei lor, apoi îi alungă pe Adam și pe Eva din Eden, dar nu înainte de a-i acoperi cu veșminte. Cuplul se îndreaptă către exil și curând apar doi fii, Cain și Abel, unul ucigându-l pe celălalt. Adam și Eva se reunesc apoi pentru a avea un al

treilea fiu, Set, care împlinește în cele din urmă destinul părinților lui de a fi prolifici și de a popula Pământul.

Un motiv pentru care această a doua poveste este mai bine cunoscută este faptul că ea conține multe dintre momentele de criză care au determinat controverse epice de-a lungul anilor: Cine este superior, bărbatul sau femeia? Cine este mai vinovat, Eva sau Adam? În esență, care este sexul ales de Dumnezeu, bărbatul sau femeia? Dacă privești a doua poveste în lumina cele dintâi, aceste întrebări capătă sensuri radical diferite.

Prima poveste ocupă a doua jumătate a Facerii 1 și este și mai scurtă și mai puțin axată pe intrigă. Mai important este faptul că mesajul ei despre relația dintre bărbat și femeie este aproape opusul celui din a doua poveste. Dacă a doua poveste este despre schimbarea ierarhiilor între bărbat și femeie, prima este despre egalitatea lor fundamentală.

În a șasea zi a facerii, Dumnezeu creează omul după chipul și asemănarea lui. Această creație umană nu are gen ori personalitate identificabile. Dumnezeu separă apoi creația sa în bărbat și femeie, îi face pe acești oameni stăpâni peste animale și le poruncește să facă mulți copii. Povestea se termină cu Dumnezeu care declară noile sale creații „foarte bune”.

De-a lungul anilor, au fost oferite multe explicații la întrebarea de ce există două povești care sunt destul de diferite în ceea ce privește detaliile esențiale. Cronicarii tradiționali au evidențiat faptul că prima relatare a fost mai generală, iar a doua mai la obiect. Adevărat, dar nu într-un totuș satisfăcător. Începând din secolul al XIX-lea, critica istorică a legat prima relatare de autorul mai formal, cunoscut drept P, și pe a doua de sursa mai narativă J. Din nou adevărat, și, totuși, asta nu explică de ce editorul textului final a ales să includă ambele versiuni.

Mai există o explicație care pare să reiasă chiar din poveștile în discuție. Narațiunea despre Adam și Eva este, în esența ei, despre puterea cuplului. Există doi oameni, două puncte de vedere, așadar, două laturi ale poveștii. Faptul că există două versiuni ale narațiunii întăresc ideea că viața este în esență despre tensiune creativă. Creația este co-creație.

Iar acest mesaj nu este accidental sau ancilar. Este mesajul central al Bibliei. Avraam are două soții, care se luptă pentru moștenirea lui, și doi fii, care fac același lucru; Isaac are doi fii gemeni, care sunt, de asemenea, rivali; Iacov are două neveste din aceeași familie. Mai târziu, există două table de legi, două regate, două exiluri și două temple. Pentru creștini, există două testamente, cel vechi și cel nou. În viziunea biblică asupra lumii, unitatea este raritatea; dualitatea este normalitatea.

Mai există o dualitate remarcabilă în centrul poveștii lui Adam și a Evei și aceasta ar putea fi cea mai radicală dintre toate: există un singur Dumnezeu, dar există doi oameni. Există un parteneriat între divinitate și oameni. În acest singur detaliu, relatarea biblică nu seamănă cu nici o altă poveste a originii de dinaintea ei. Pentru a înțelege semnificația acestui lucru, am plecat din Ierusalim într-o dimineață, îndreptându-mă către sud, mai precis către orașul Beer Sheva, pentru a mă întâlni cu unul dintre marii arheologi ai lumii antice.

Yossi Garfinkel este profesor de arheologie la Universitatea Ebraică din Ierusalim și este o autoritate în lumea neolitică, perioada cuprinsă între aproximativ 12000 î.Hr. și 2000 î.Hr. Aceasta a fost perioada în care civilizațiile au apărut pentru prima oară în Cornul Abundenței; este, de asemenea, perioada în care a fost spusă pentru prima dată povestea lui Adam și a Evei. Yossi are până în șaiszeci și cinci de ani și este aproape chel, cu pielea înnegrită de anii petrecuți în soare. În dimineața despre care povestesc, făcea săpături într-un sit arheologic despre care se crede că ar avea legătură cu regele David. S-a desprins de un grup de studenți și ne-am așezat împreună la umbra unui copac. El a început prin a-i plasa pe Adam și pe Eva în context istoric.

Savanții sunt, în mare, de acord că Facerea a apărut în urma unei serii de relatări orale care au fost transmise din generație în generație timp de secole și scrise mai apoi, începând cu primul mileniu î.Hr. Orașe-stat puternice prosperau în Valea Tigrului și a Eufratului pe la anul 5000 î.Hr. Toate aceste civilizații, printre care cea acadiană, sumeriană și babiloniană, foloseau poveștile pentru a-și explica originile.

– Primii oameni erau vânători-culegători, a spus Yossi.

Începând cu aproximativ șaptezeci de mii de ani în urmă, oamenii au trăit în cete mici, strâns unite, care migrau destul de mult și făceau schimb de informații și de povești. După cum a spus antropologul Yuval Harari despre aceste comunități: „Membrii unei cete se cunoșteau foarte intim între ei și erau înconjurați de-a lungul vieții lor de prieteni și rude. Singurătatea și intimitatea erau rare.“ Bărbații și femeile din aceste societăți împărțeau responsabilitățile mai mult sau mai puțin echitabil. Bărbații vânau, în timp ce femeile culegeau. Zeii lor reflectau această diversitate.

– În societățile de vânători-culegători, nu existau puteri centrale, așa că nu existau nici zeități centrale, a spus Yossi. Oamenii aveau un zeu al ploii, un zeu al vântului și așa mai departe.

Unii dintre acei zei aveau trăsături masculine; alții, feminine; mulți le aveau pe ambele.

A urmat perioada pe care Yossi o studiază îndeaproape, apariția agriculturii.

– În jurul anului 12000 î.Hr., oamenii au început să se stabilească în așezări permanente, a spus el. Au început agricultura; au domesticit plante și animale; au început să-și cultive hrana. Exact acesta este momentul în care oamenii au început să se desprindă de natură.

– Unii sunt de părere că aceasta este cea mai mare revoluție din istorie, am spus eu.

– Exact. Și ea este perfect reflectată în povestea lui Adam și a Evei. Când Adam și Eva erau în paradis, a explicat el, obțineau hrană din natură fără să trebuiască să muncească din greu. După ce au fost alungați, s-au confruntat cu ceea ce se confruntau toți ceilalți după revoluția agricolă. Au trebuit să muncească mult mai mult. Dumnezeu chiar spune că vor trebui să trăiască „din sudoarea frunții lor“, a spus Yossi.

– Vreți să spuneți că tranziția este cuprinsă în povestea biblică?

– Absolut. Adam și Eva simbolizează trecerea de la vânători-culegători la viața rurală.

Această tranziție a fost, de asemenea, reflectată în modul în care aceste societăți și-au înțeles zeii. Dacă înainte existase o mare diversitate de zeități, acum numărul lor se restrânge.

– Când oamenii au început să trăiască în sate, au început să aibă un singur conducător, așa că au creat zei cu o putere mult mai concentrată, a spus Yossi.

De asemenea, pe măsură ce societățile au devenit mai complexe, numărul zeităților masculine a crescut, iar numărul zeităților feminine a scăzut. Părerile sunt împărțite cu privire la motivul acestui fenomen, dar anumite fapte nu se discută.⁹

– Zeitățile feminine au predominat în lumea pre-agrară. Din zecile de mii de sculpturi miniaturale descoperite în tot bazinul mediteraneean datând din Neolitic, a spus Yossi, 95% sunt feminine.

A devenit la modă, în deceniile din urmă, să se tragă concluzia că toate aceste figurine au însemnat că societățile umane timpurii au venerat zeițele. „La început, oamenii s-au rugat la Creatoarea vieții, Stăpâna Cerului“, scria artista Merlin Stone, în cunoscuta sa carte din 1976, *When God Was a Woman*. De curând, această perspectivă a fost pusă sub semnul întrebării. Istoricul Gerda Lerner, care a scris la zece ani după Stone, a descoperit că femeile erau deosebit de respectate în cultura agrară, la fel cum erau și zeițele. Dar tot nu dețineau controlul. „Aș trage concluzia că nu a existat niciodată o societate matriarhală“, a scris ea.

Totuși, zeițe au existat din abundență, mai ales în domeniile vieții private, cum ar fi țesutul, fabricarea berii și fertilitatea.

Așadar, ce s-a întâmplat cu toate acele zeițe? Răspunsul, spune Yossi, este că, pe la 2500 î.Hr., rolul important jucat de femei în societate a început să scadă. Trecerea la agricultură a pus mai multă presiune pe resurse, ceea ce a îndesit războaiele, care i-au promovat pe bărbați. Societățile agrare au îmbogățit anumiți oameni, ceea ce le-a permis bărbaților bine situați să aibă mai multe neveste. Înrudirea a fost treptat înlocuită de clase ca principiu de organizare a societăților. Au intrat în

declin femeile ca voci proeminente; au început să apară femeile ca suporteri.

Aceste schimbări s-au reflectat, în cele din urmă, în poveștile despre zei. Roluri cândva atribuite zeițelor au fost treptat transferate zeilor. În Sumer, zeița olăritului s-a metamorfozat într-un zeu; puterile de incantație, controlate cândva de o zeiță, au fost transferate unui bărbat; zeița tămăduirii a fost retrogradată și obligată să împartă puterile cu un bărbat. „La sfârșitul celui de-al doilea mileniu“, scrie asiriologul Tkva Frymer-Kensky, „zeițele antice dispăruseră cu totul“.

Însemnătatea acestui fenomen pentru Biblie este că perioada în timpul căreia a avut loc această schimbare, mileniul al doilea î.Hr., este exact perioada în care au loc evenimentele majore ale Genezei. Deloc surprinzător, aceste evenimente se învârt în jurul bărbaților – patriarhii! –, femeilor atribuindu-li-se un rol secundar. Această tensiune este, de asemenea, reflectată în povestea lui Adam și a Evei.

Umanitatea își face debutul în Biblie în Facerea 1:26. Este a șasea zi, iar Dumnezeu a creat deja lumina, cerul, pământul, mările, stelele și animalele. Între Dumnezeu din Biblie și zeii mesopotamieni există deja similitudini – apa joacă un rol crucial în ambele tradiții, la fel ca și vidul haotic care există înainte de creație.

Dar diferențele sunt mai mari. Dumnezeu din Facere nu are înfățișare sau formă; Dumnezeu folosește cuvinte pentru a crea lumea, nu puteri fizice; și, cel mai important dintre toate, Dumnezeu este singur. Ritualurile elaborate care caracterizau împerecherea zeilor și a zeițelor sunt apuse; apuse sunt și parteneriatele sexuale între a zeități masculine și feminine; la fel și întreaga idee că zeul are vreo caracteristică feminină. Dumnezeu din Biblia evreiască este aproape exclusiv bărbat.

Există câteva consecințe ale acestei schimbări care au modelat istoria. Mai întâi, un Dumnezeu singur are nevoie de un partener uman care să-i țină companie și să-i îndeplinească misiunea. În al doilea rând, un Dumnezeu solitar are nevoie de un bărbat și de o femeie care să îndeplinească funcțiile

sexuale pe care el nu le mai poate săvârși singur. Dar cum creează un Dumnezeu singur două ființe umane cu destulă diversitate pentru a popula Pământul, dar fără prea multă rivalitate, care le-ar putea împiedica efortul?

Felul în care povestea rezolvă această dilemă este electricizant. Dumnezeu se multiplică. După ce începe ca bărbat, la începutul poveștii, Dumnezeul singur, de sex masculin, declară brusc, în Facerea 1:26: „Să facem om după chipul și asemănarea Noastră“. Folosirea acestui plural este șocantă și este urmată de o elaborare și mai surprinzătoare: Dumnezeu creează o singură entitate umană care oglindește această pluralitate. Facerea 1:27 spune: „Și a făcut Dumnezeu pe om“. Cuvântul evreiesc folosit de text pentru creația lui Dumnezeu, *ha-adam*, ad-litteram „adamul“ sau „omul“, nu este numele propriu-zis pentru Adam și nici cuvântul pentru „bărbat“. Este un termen mai generic, neutru, pentru umanitate. Textul sugerează clar că toată rasa umană este imaginea reflectată a lui Dumnezeu.¹⁰

Alegerea limbii are multe implicații pentru Adam și Eva, dar ceea ce a fost mai relevant pentru întâlnirea mea cu Yossi este că nașterea umanității, așa cum este ea descrisă de Biblia evreiască, conține un moment de egalitate între un Dumnezeu singular/plural și o umanitate singular/plurală. Cu mult înaintea ierarhiilor care au împovărat relațiile bărbat-femeie timp de milenii, la începutul poveștii, există, pur și simplu, egalitate. Dumnezeu conține atât bărbatul, cât și femeia; umanitatea, creată după chipul lui Dumnezeu, conține, de asemenea, atât masculinul, cât și femininul. Pentru a afirma acest lucru în modul cel mai eficient și convingător, textul continuă spunând că Dumnezeu împarte apoi această entitate umană în două sexe paralele: „a făcut bărbat și femeie“.

Așadar, ce ni se comunică aici? Unii cronicari au sugerat că Dumnezeu vorbește la un plural de maiestate („noastră“) sau poate referindu-se la îngerii din curtea lui cerească. Unii interpreți creștini spun că acest plural sugerează că Dumnezeu vorbește cu alți membri ai Sfintei Treimi. Dar, cu cât am aflat mai multe despre istoria zeilor și a zeitelor, cu atât m-am întrebat mai mult dacă Facerea nu cumva conține un ecou al

trecutului nu foarte îndepărtat, când divinitatea era împărțită între bărbat și femeie. În acest caz, poate că Adam și Eva au fost urmașii unei ere în care bărbații și femeile, asemenea zeilor lor, împărțeau responsabilitățile în mod mai echitabil.

L-am întrebat pe Yossi ce părere are.

– Dacă eu cred că ar fi posibil ca povestea biblică să conțină un ecou al zeitelor Mesopotamiei? a spus el. Absolut. Avem trimiteri la zeițe mai târziu în Biblie, în Cărțile Regilor, așa că știm că israeliții erau conștienți de ele.

– Dar de ce este acest ecou atât de puternic în versetele de deschidere ale Facerii?

– Pentru că Adam și Eva sunt desemnați să reprezinte întreaga specie umană, a spus el. Din moment ce ei reflectă această trecere mai vastă a oamenilor de la paradisul vânătorilor-culegători la viața dificilă a agricultorilor, ar fi logic ca ei să reprezinte trecerea mai generală de la zeii bărbat-femeie la un singur zeu bărbat și de la cooperarea bărbat-femeie la patriarhat.

– Dar iată ce nu înțeleg eu, am spus. Se făcuse deja miezul zilei, iar toată analiza asta generase un fel de entuziasm. Oamenii care au scris această poveste nu aveau de unde să știe toate astea. Nu știau despre istoria vânătorilor-culegători sau despre bătălia pentru identitate sexuală a zeilor. Cum au putut surprinde această tranziție?

– Asta numim noi conceptul de *longue durée*, analiza pe durate lungi de timp, a spus el. La un moment dat, au existat în Neolitic oameni care și-au amintit că bunicii lor erau vânători-culegători. Ei au putut să le spună copiilor lor despre acea tranziție. Și, încetul cu încetul, pe măsură ce poveștile au fost transmise mai departe, unele detalii au fost uitate și altele adăugate, până când am ajuns la narațiunea biblică.

– Aș fi crezut că, date fiind toate studiile dumneavoastră, ați putea respinge această poveste ca fiind o joacă, am spus eu. Și, totuși, dimpotrivă. Respectați povestea și mai mult.

– Respect toate aceste povești deoarece, dacă nu ar fi conținut aceste minunate lecții culturale, nu ar fi supraviețuit. La un anumit moment, au existat milioane de povești, dar în